

Harry Collins: Jsme dnes všichni vědečtí experti?

Praha, Nakladatelství Karolinum

(edice SLON – Sociologické aktuality) 2024, 126 s.

Nakladatelství Karolinum vydalo loni knihu *Jsme dnes všichni vědečtí experti?* od Harryho Collinse, která v anglickém originále *Are We All Scientific Experts Now?* vyšla už v roce 2014. Autor knihy je jedním ze zakladatelů sociologie vědy. Obo-ru, který se zabývá tím, jak je vědecká komunita organizována, jaké v ní probíhají interní procesy a jaké jsou cíle, k nimž směřuje. Collins v knize rozvíjí různé typy a úrovně expertizy. A to jak v rámci vědecké komunity, tak i mimo ni. Osobně za nejpodnětější považuji jím zdůrazňovanou výraznou diferenci mezi spontánním tacitním věděním a specializovaným tacitním věděním. V případě druhého Collins vysvětluje, že pro hlubší porozumění určité vědecké disciplíně je třeba být poměrně dlouho v kontaktu s experty daného oboru. Dále Collins uvádí, že za odborníka může být považován člověk, který soustředěně rozvíjel svou odbor-nost alespoň 10 000 hodin.

V textu Collins rozebírá i selhání vědy, k němuž došlo v kauze *Climate Gate*, kdy se ukázalo, že klimatologové z *University of East Anglia* účelově ohýbali svoje vědecké výstupy tak, aby odpovídaly jejich prvotnímu přesvědčení. V dané sou-vislosti je dle mého názoru škoda, že tento fenomén autor nekonfrontuje se zjiš-těnímí sociálního psychologa Jonathana Haidta (2001) týkajícími se tvorby nejen morálních soudů, jež mají značnou relevanci i v kontextu zmíněných klimatolo-gů, a které již téměř před sto lety vyjádřil C. S. Lewis (1992, s. 69) slovy: „*Vědy se často dopouštějí přešlapu v tom, že k faktům dopředu přistupují s přesvědčením, o kterém následně tvrdí, že ho vyvodily z faktů.*“

Collins zmiňuje též snížení kredibility vědy v očích veřejnosti, k němuž došlo poté, co bylo zjištěno, že někteří členové vědecké komunity byly finančně navázáni na tabákové společnosti, jimž šli svými „odbornými“ zjištěními na ruku a vytvářeli tak falešné vědecké polemiky. Dále je v textu velmi dobře popsána pro téma knihy zásadní aféra o údajném a později vyvráceném vlivu očkování na vznik autismu, spojená se jménem britského výzkumníka a lékaře Andrewa Wakefielda. Ten přišel s tvrzením, že autismus by mohl být způsoben kombinovanou (!) MMR vakcínou a navrhol její rozložení do vícero dávek. Ve Velké Británii to vyvolalo poprask, celostátní aféru a veřejnou polemiku s politickými následky. V médiích dostávali vedle medicínských odborníků pro vyvážení (a vytvoření poutavého příběhu) prostor rodiče autismem postižených dětí, jejichž svědectví vyvolávala silné emoce, avšak byla na míle vzdálená od expertních úsudků od-borníků.

Tvrzením A. Wakefielda veřejnost naslouchala i přesto, že vzorek dětí, z nichž je odvozoval, byl příliš malý (což bylo ostatními vědci kritizováno), a též navzdory tomu, že příznaky autismu se u dětí poprvé objevují ve stejném věku, kdy se podává MMR vakcína – a to ať už jsou, nebo nejsou očkovány (!). Defi-

nitivně byl však výzkum A. Wakefielda odmítnut až tehdy, kdy se ukázalo, že bral peníze od farmaceutických společností usilujících o rozdělení MMR vakcíny do více dávek, z čehož by profitovaly. Aféra kolem A. Wakefielda tedy nevedla k zabránění vzniku autismu u dětí, ale k epidemii spalniček, kterou způsobila nedostatečná proočkovanost.

V této souvislosti asi není třeba vůbec zmiňovat obdobné debaty stran očkování proti nemoci covid-19, které jsme asi každý absolvovali, jež nejsou v recenzované knize kvůli datu jejího vydání logicky pokryty. Koronavirová pandemie také v nemalé části populace vyvolala otřes (už nalomené) důvěry nejen ve vědce, ale i tradiční média a další autority veřejného života. Rostoucí epidemie nedůvěry ve společnosti obecně, mající kořeny již před rozšířením covidu-19, má rozhodně nespočet manifestací, jako například zpochybňování výsledků voleb v USA. V této souvislosti také nelze nezpomenout výrok bývalého britského ministra Michaela Govea z období před referendem o brexitu, kdy na repliku moderátora, že většina odborníků poukazuje na negativní důsledky možného odchodu Spojeného království z EU, reagoval slovy: „Myslím, že lidé této země už mají expertů dost.“ (*„I think the people of this country have had enough of experts.“*)

Fenomén demokratizace či egalitarizace přístupu k informacím díky internetu je v knize však téměř úplně opomenut, což považuji za její slabinu. Autor v textu také nevěnuje žádný prostor rozlišení jiného charakteru výzkumu, který provádějí přírodní a technické vědy na jedné straně a společenské a humanitní obory na straně druhé. Osobně by mě také zajímalo, jak by v případném novém vydání knihy Collins reflektoval jev replikační krize, který z větší části vyšel na povrch až po její publikaci.

Na závěr bych rád vyjádřil souhlas s Collinsem v tom, že vědci jsou oproti jiným sociálním skupinám, jako jsou politici či podnikatelé, specifictví v tom, že základním cílem jejich činnosti je (někdy tolik obtížné) hledání pravdy. Sám bych jen doplnil, že je třeba brát v potaz skutečnost, že vědci se od ostatních lidí neliší, protože jsou také jen lidé, a ne světci. I vědci tedy mohou lhát a podvádět pro dosažení slávy, moci či finančních výhod. Jednoduše řečeno i u vědců je třeba počítat s tím, co křesťanství nazývá hříchem.

Obecně lze Collinsovu knihu doporučit, protože pojednává o rozložení expertizy ve společnosti obecně a o vnitřních procesech stěžejního typu lidské činnosti, kterým bezpochyby věda je. Může přinést podněty k přemýšlení komukoliv, kdo se o daná témata zajímá, a to i proto, že je napsána srozumitelným a široké veřejnosti dostupným jazykem.

Václav Šmatera

Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

vaclav.smatera@fss.muni.cz

Literatura

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814–834.

<https://doi.org/10.1037/0033-295X.108.4.814>

Lewis, C. S. (1992). *Poutníkův návrat. Alegorická obhajoba křesťanství, rozumu a romantismu*. Vydavatelství Křesťanských sborů.